

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ВТОРИННОЇ НОМІНАЦІЇ

Інтерес до процесів номінації загалом і вторинної номінації зокрема з кожним роком зростає. Дослідження явища вторинної номінації як засобу семантичної організації тексту знаходяться на перетині напрямків сучасного мовознавства: теорії номінації, лексичної семантики, лінгвістики тексту, прагматики, стилістики. Концептуальні ідеї в галузі вторинної номінації представлено працями Е. С. Азнаурової, Н. Д. Арутюнової, В. Г. Гака, Г. В. Колшанського, О. С. Кубрякової, В. М. Телії, Г. А. Уфимцевої, W. Sperber, D. Viehweger та ін. З погляду комунікативно-прагматичного підходу плідні думки містять дослідження І. В. Арнольд, А. Д. Белової, О. П. Воробйової, І. Р. Гальперина, О. Л. Каменської, Ю. С. Степанова та ін., у працях яких номінація розглядається в контексті її вживання.

Вторинна номінація – складне і багатогранне явище, оскільки вторинні номінанти не є наслідком прямого відображення дійсності, їх семантику зумовлює значення вихідного слова. Призначення вторинної номінації влучно окреслила В. Н. Телія, наголосивши, що вона присутня скрізь, де відбулося переосмислення мовної сутності. З одного боку, як зазначає О. О. Тараненко, вторинну номінацію тлумачать як процес надання об'єкту ще однієї назви: з іншою мотивованістю і з певною спеціальною метою або як трансформацію попередньої назви об'єкта. З другого боку – її розглядають як використання матеріальної оболонки уже наявної одиниці як назви іншої реалії, яке супроводжуються появою в її семантичній структурі нової семи. На думку Н. Дяченко, спільним для обох цих визначень є те, що в основу процесу вторинної номінації покладено асоціативність людського мислення. При творенні вторинного номена встановлюються асоціації за подібністю чи суміжністю між ознаками елементів позамовного ряду, що вже відображені в семантичній структурі лексеми, і ознаками нового позначуваного, що називається шляхом переосмислення цього значення.

Характеризуючи явище вторинної номінації, дослідники використовують термін семантичний неологізм (О. А. Земська, Л. Ферм, Л. Жильбер), семантична деривація (Д. Шмельов), семантична інновація (В. Заботкіна), тоді як термін номінація кваліфікують як семантичний аспект слова, що вживається в певній мовленнєвій ситуації. Однак у такій інтерпретації термін номінація збігається з визначенням вторинної номінації. Первинна номінація, ґрунтуючись на предметно-чуттєвому сприйманні, є узагальненням передусім суспільного досвіду і витворенням поняттєвого рівня пізнання, а вторинна номінація виступає узагальненням мовного досвіду.

У мовознавстві традиційно утвердився погляд на вторинну номінацію як явище, що розглядається на пограниччі семасіології та ономасіології, які вивчають його в різних аспектах: у семасіології розглядається семантична структура лексеми; ономасіологія бере до уваги засоби номінації й відношення між мовними одиницями у процесі їх встановлення.

Цінними щодо вивчення проблеми вторинної номінації є думки В. К. Павела. Він зауважує, що при виникненні нових, вторинних значень зі складу первинних значень виділяється мотиваційна оцінка, яка виконує функції внутрішньої, семантичної мотивації. В. В. Лескова розглядає вторинну номінацію як один із найпродуктивніших способів номінації в українській мові. На її думку, вона вказує на дублетність вторинних номенів, оскільки вони часто співіснують із первинними, відрізняючись при цьому семантично, стилістично чи функціонально. Дослідження природи вторинної номінації у дискурсі дає змогу виявити загальні закономірності зв'язків між матеріальною дійсністю, поняттями, ідеями, предметами та явищами, які зафіксовані у словесних найменуваннях.

Отже, вторинна номінація є результатом природного розвитку мови. Вона ґрунтується на асоціативних зв'язках за подібністю чи суміжністю зумовлених як пізнавальною, так і комунікативною потребою людини.